

Циганенко А.М.
учений секретар

Очільники Історички з моменту її створення до сьогодні

4 вересня 1939 року на підставі наказу РНК УРСР за №4740 «Про організацію Державної історичної бібліотеки» почала своє існування Державна історична бібліотека України у м. Києві (ДІБУ), нині – Національна історична бібліотека України (НІБУ), директором якої був призначений Андрій Решетніков. Під його керівництвом було розроблено і затверджено 25 грудня того ж року «Положення про Державну історичну бібліотеку», в якому були визначені:

- загальні завдання Бібліотеки;
- форми управління;
- фінансування;
- особовий склад працівників.

На початку 1940 року директором було призначено Максима Карповича Козиренка. Із спогадів тодішніх працівників бібліотеки відомо, що заступником директора по науковій роботі був Іван Іванович Кравченко – кандидат історичних наук, учень академіка В.І. Пичети, вченим секретарем – Нікольська (Селівачова) Ніна Сергіївна.

Третім «передвоєнним» директором Історички був І.М. Льовшин. Саме в останній довоєнний рік розпочалась активна робота, очолюваного ним колективу, по обліку та опрацюванню фонду, формуванню алфавітного та систематичного каталогів. Було покладено початок створення наукової бібліографії з історії України.

З архівних документів 1941-1943 років дізнаємося про те, що четвертим директором Бібліотеки була І.Д. Горохолінська, призначена на цю посаду 11 жовтня 1941 року, про що повідомляється в Доповідній записці інспектора бібліотек Київської міської управи В. Тарнавського.

Ірина Горохолінська до призначення директором працювала завідувачем фондами Бібліотеки. Добре знаючи цінність книжкового зібрання, яке включало Бібліотеку Митрополита Флавіана, Бібліотеку П.П. Потоцького, колекцію книг бібліофіла Маклакова, фонди бібліотек Історичного та Антирелігійного музеїв, І. Горохолінська та 8 штатних співробітників ДІБУ в умовах тимчасової окупації Києва намагалися зберегти фонди від знищення та пограбування. Вони звертались до Київської міської управи із проханням виділити приміщення, оскільки так зване «Музейне містечко», на території якого розміщувалась Бібліотека потерпало від вибухів.

З архівних джерел відомо, що книжкові колекції Історичної бібліотеки, зокрема 30 ящиків стародруків, в лютому-березні 1942 року німецькі окупанти перевезли на тимчасове зберігання до Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка, звідки їх було відправлено до Німеччини. В кінці 1943 року Бібліотека майже припинила свою роботу.

Доля Ірини Горохолінської – невідома.

На західному кордоні нашої Батьківщини ще точилися запеклі бої за звільнення кожного метру рідної землі. А на визволених від окупантів територіях відновлювалось мирне життя, повертались із евакуації театри, музеї, навчальні заклади, бібліотеки. Декілька років тому були віднайдені відомості про колишню співробітницю нашої Бібліотеки – вченого-історика, Героя Радянського Союзу Людмилу Михайлівну Павличенко, яка активно сприяла відновленню роботи бібліотек м. Києва, в тому числі Історичної книгозбірні у повоєнний період, про що свідчить її стаття в газеті «Правда України» за 15 серпня 1944 року.

27 липня 1946 року Розпорядженням Ради Міністрів УРСР відновлено роботу Державної історичної бібліотеки УРСР. Директором призначено М.І. Закопайла, який очолив роботу по збиранню фонду, для зберігання якого були тимчасово виділені 2 зали Київського історичного музею. Штат створеної заново бібліотеки затвердили в кількості 11 чол., які в неопалювальних приміщеннях опрацьовували книги, що надходили із Бібліотеки ім. В.І. Леніна, Ленінградської публічної бібліотеки ім. М.Є. Салтикова-Щедріна, Державної публічної історичної бібліотеки РРФСР, бібліотеки Академії суспільних наук, наукових та обласних бібліотек України та колишнього Радянського Союзу, Наркомату іноземних справ, приватних осіб. Величезні труднощі були з транспортуванням літератури, яке часто здійснювалось за власні кошти співробітників. Зусиллями Михайла Івановича було отримано в місті Брест книги із довоєнними штампами Історички, які повернулися з Німеччини.

Обслуговування користувачів було розпочато 30 червня 1952 року в отриманому Бібліотекою приміщенні Київського планетарію по вул. Челюскінців, 2. Бібліотека працювала з 10 до 22 години. Фонд ДІБУ в момент відкриття становив 270 тис. В штаті було 25 працівників, в т.ч. 18 бібліотечних. На кінець року обслуговувалось 1375 читачів. В 1954 році було видано один із перших фундаментальних бібліографічних покажчиків. Продовжувалось опрацювання літератури, яка зберігалася в приміщенні дзвіниці на території Лаври, створювалися алфавітний і систематичний каталоги.

Продовжив укріплення і розширення ДІБ УРСР О.Є. Шойлевич, призначений її директором в другій половині 50-х років.

Протягом 42 років з 1960 по 2002 рік Державну історичну бібліотеку України очолював Лерій Леонідович Макаренко (1929-2006) – досвідчений висококваліфікований фахівець бібліотечної справи, талановитий керівник, непересічна особистість.

На початку 60-х років Л.Л. Макаренко очолив групу спеціалістів Бібліотеки, яка складала допоміжний довідково-бібліографічний апарат до 26-томного видання «Історія міст і сіл Української РСР». Йому належить чимало публікацій, які містять методичні поради на допомогу авторам цього унікального видання: «Бібліографічний апарат з історії міст і сіл Української РСР» (1964), «Створення науково-бібліографічного апарату з історії міст і сіл Української РСР» (1965), «Історія назв» (1963-1966), «Сводная библиографическая картотека по истории городов и сел Украины» (1965).

За плідну працю по підготовці 26-томного видання «Історія міст і сіл Української РСР» Л.Л. Макаренку було присвоєне почесне звання «Заслужений працівник культури УРСР» (1975).

В 80-х роках ДІБ України, очолювана Лерієм Леонідовичем Макаренком надавала методичну допомогу авторським колективам і обласним редколегіям по підготовці томів «Зводу пам'яток історії і культури народів СРСР» по Українській РСР. У 1991 році побачила світ праця Л.Л. Макаренка «Бібліотечне краєзнавство у національному та культурному відродженні України».

Багато років Л.Л. Макаренко був заступником Голови Правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, членом Президії цієї організації.

За його безпосередньою участю підготовлено і проведено ряд міжнародних і республіканських наукових краєзнавчих конференцій, де він виступав з доповідями і повідомленнями, присвяченими важливим питанням бібліотечного краєзнавства. Протягом багатьох років Лерій Леонідович викладав краєзнавчу бібліографію в Київському державному інституті культури, очолював Державні екзаменаційні комісії в цьому учбовому закладі.

Багаторічна сумлінна праця, висока професійна майстерність, вагомий особистий внесок Л.Л. Макаренка у розвиток бібліотечної справи України були відзначені орденом «Знак пошани», медаллю «За доблестный труд», Почесною відзнакою Міністерства культури України, почесними грамотами Міністерства культури і мистецтв України.

Заступниками директора з наукової роботи були: Б.Г. Семенов, І.В. Шажко, Л.Ф. Ромась, яка до цього працювала вченим секретарем Бібліотеки. В 1980 році в штат бібліотеки було введено посаду заступника директора з бібліотечної роботи. На неї було переведено Ромась Людмилу Федорівну, а заступником директора з наукової роботи призначено Овдієнко Любов Юхимівну, яка до цього працювала інспектором відділу бібліотек Міністерства культури і мистецтв України. Після виходу Л.Ф. Ромась на заслужений відпочинок заступником директора ДІБУ з бібліотечної роботи з 1986 по 1988 рік була Печенізька Зоя Антонівна, яка до приходу в Бібліотеку обіймала посаду начальника відділу бібліотек Міністерства культури України. За час її роботи на посаді заступника директора значно активізувалась робота по оновленню нормативної бази бібліотеки, було здійснено повернення із спецфонду до основного фонду 400 примірників «забороненої» літератури; проведено велику роботу по «очищенню» фонду від документів, які

втрапили своє наукове і культурне значення; розпочато планове вилучення суспільно-політичної літератури з 1964 по березень 1985 року. В 1988 році до штату Бібліотеки було включено посаду заступника директора по господарській роботі. Першою обійняла цю посаду Кияновська Галина Марківна. Після виходу її на пенсію заступником директора став Рехвіашвілі Юрій Георгійович. Але дуже скоро він перейшов в Музей історії Києва на наукову роботу. Після його звільнення півтора десятиріччя господарські проблеми Бібліотеки успішно вирішував Микола Іванович Ритов.

У травні 2002 року пішов на заслужений відпочинок директор ДІБУ Лерій Леонідович Макаренко.

1 липня на посаду директора Бібліотеки призначено кандидата історичних наук Виноградову Олену Борисівну, яка протягом тривалого часу працювала ученим секретарем Національної парламентської бібліотеки України.

О.Б. Виноградова очолювала нашу Бібліотеку з 2002 по 2007 рік. В цей період ДІБУ на підставі Постанови КМУ «Про порядок доставлення обов'язкових примірників документів» визначено одержувачем усіх видів видань та аудіо продукції довідкового характеру історичної тематики». Активізувалося виконання Державної програми збереження бібліотечних і архівних фондів: згідно з «Інструкцією про порядок відбору рукописних книг, рідкісних та цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання», затвердженою Міністерством культури і мистецтв України 20.11.2001р. Проведено капітальний ремонт корпусу 35, опалювальної системи в корпусі 24, поточний ремонт корпусу 85 та ряду робочих кімнат, демонтовано стару і встановлену нову систему водопостачання.

У 2004 році Бібліотека отримала в дарунок АБІС ІРБІС-32 (версію 2004.1), яка стала основою комп'ютеризації бібліотечних процесів. Почали створюватись власні електронні ресурси, зокрема: БД комплектування, нових надходжень, періодичних видань, краєзнавчі БД, тощо.

Заступником директора з наукової роботи з 1993 по 2003 працювала Комська Алла Миколаївна, яка до призначення на цю посаду понад 15 років очолювала відділ історичного краєзнавства, головним завданням якого було надання методичної та практичної допомоги регіональним бібліотекам у використанні історико-краєзнавчих ресурсів в організації довідково-бібліографічного та інформаційного забезпечення розвитку історичної науки в державі. Саме під науковим керівництвом Алли Миколаївни Бібліотекою було підготовлено і запроваджено ряд важливих інструктивно-методичних документів, зокрема, «Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України» (1996р.), що регламентує основні напрями діяльності бібліотек у краєзнавчій галузі.

А.М. Комська організувала і провела ряд республіканських та міжнародних наукових конференцій з питань бібліотечного краєзнавства. Вона ініціювала комп'ютеризацію Бібліотеки, налагодила роботу, створеного за її ініціативою,

відділу бібліотечних інформаційних технологій. Алла Миколаївна є автором і редактором багатьох методичних та бібліографічних посібників, публікацій в наукових збірниках та фахових періодичних виданнях.

Посаду заступника директора з бібліотечної роботи обіймала з 1996 по 2012 рік Валентина Дмитрівна Навроцька, яка з 1986 по 1996 роки очолювала відділ бібліотек Міністерства культури України.

У важкий для держави час, зусилля Валентини Дмитрівни спрямовувались на пошук нетрадиційних шляхів оптимізації функцій ДІБУ, впровадження в діяльність Бібліотеки автоматизації і комп'ютеризації, удосконалення обслуговування її користувачів на підставі висновків локального комплексного наукового дослідження «Користувач ДІБУ». Значна увага приділялась нею налагодженню контактів з посольствами Польщі, Румунії та Ізраїлю, «Американським домом» шляхом організації спільних масових заходів, які сприяли формуванню позитивного іміджу ДІБУ.

Велику увагу В.Д. Навроцька приділяла роботі по організації і збереженню фонду. Під її керівництвом регулярно проводились вибіркові перевірки підсобних фондів. На виконання «Державної програми збереження бібліотечних і архівних фондів» згідно з «Інструкцією про порядок відбору рукописних книг, рідкісних та цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання», Валентина Дмитрівна чітко налагодила роботу фахівців по суцільному перегляду фонду, відбору та опису документів, які увійдуть до Державного реєстру. Щороку відповідна БД поповнюється на 6-7 тис. записів.

Указом Президента України №912 від 29 вересня 2001 року Навроцькій Валентині Дмитрівні присвоєне Почесне звання «Заслужений працівник культури України».

В зв'язку із виходом на заслужений відпочинок заступника директора з наукової роботи Алли Миколаївни Комської на цю посаду було призначено Скорохватову Аллу Віталіївну, яка працює в Бібліотеці з 1975 року, а до призначення заступником, очолювала відділ довідково-бібліографічної та інформаційної роботи.

Досвід керівника, отриманий на посаді завідувача загартував її якості лідера, креативного менеджера бібліотечної справи.

Професійність, вміння спілкуватися з читачами, доброзичливість і толерантність у стосунках з колегами, активне, небайдуже ставлення до всього, що відбувається в житті колективу Бібліотеки, сприяли призначенню Алли Віталіївни Скорохватової виконуючим обов'язки директора Бібліотеки після того, як у серпні 2007 року, Виноградова О.Б. звільнилась з посади.

Наказом Міністра культури і туризму України від 28 вересня 2009 року А.В. Скорохватову було призначено на посаду директора Бібліотеки, а після надання Бібліотеці статусу національної установи відповідно до Указу Президента України від 30.09.2009 №780/2009 - Генерального директора.

Пройшовши шлях професійного зростання від бібліотекаря до Генерального директора книгозбірні, Алла Віталіївна досконало обізнана в усіх напрямках роботи, яку вміло спрямовує на запровадження інноваційних технологій, вдосконалення інформаційного забезпечення користувачів, збереження унікального документного фонду Національної історичної бібліотеки України (НІБУ).

Алла Віталіївна Скорохватава є автором ряду успішних бібліотечних проєктів. За її ініціативи у співпраці з фондом «Відродження» та з компанією ТОВ «Електронні архіви України» здійснено проєкт «Національна історична спадщина України: світовий доступ у цифровому форматі», започаткований у 2011 році з метою збереження і популяризації історико-культурної документної спадщини світового і загальнонаціонального значення, яка зберігається у фонді НІБУ. Завдяки проєкту Історична книгозбірня увійшла у світовий інформаційний простір. Зокрема, поцифрування сімдесяти видань з фонду НІБУ до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка і представлення їх на сайті Британської бібліотеки сприяли популяризації та презентації нашої книгозбірні серед широко загалу користувачів в Україні та світі. Результатом цього ж проєкту є: створення імідж-каталогу на фонд НІБУ, відкриття електронного читального залу, надання доступу до Інтернет ресурсів, формування 15-ти тематичних колекцій документів в електронній бібліотеці «Історична спадщина України» на сайті НІБУ.

Під керівництвом А.В. Скорохатової ведеться підготовка і випуск щорічних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків «Історія України» - унікального бібліографічного проєкту загальнонаціонального рівня, що забезпечує наукову спільноту ґрунтовною бібліографічною та фактографічною інформацією з історії нашої держави.

У 2014 році Генеральний директор ініціювала новий бібліотечно-культурологічний проєкт «Історія міст і сіл України», який реалізується з метою створення унікального комплексного краєзнавчого інформаційного електронного ресурсу.

Алла Віталіївна є членом Експертно-фондової ради з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей; вона регулярно виступає на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах. За її редакцією підготовлені та побачили світ понад сорок видань НІБУ.

Генеральний директор постійно дбає про створення в Бібліотеці комфортних умов як для відвідувачів, так і для співробітників. Невтомна енергія нашого директора, ініціатива, наполегливість та велике бажання змінювати Бібліотеку на краще гарантували успішне проведення ремонту читального залу, фасаду НІБУ, коридорів і робочих кімнат. З метою забезпечення умов збереження документів та приміщень Бібліотеку обладнано системами пожежної та охоронної сигналізації, засобами оповіщення та пожежогасіння. Встановлено системи відеоспостереження та протикрадіжну систему в приміщенні науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань.

Відвідувачі із задоволенням приходять до Історичної книгозбірні, де все

налаштовано для сучасного, оперативного отримання користувачами інформаційних послуг: безкоштовний запис, електронний читацький квиток, що дозволяє розширити спектр он-лайн послуг бібліотеки; копіювання документів на будь-які носії інформації, а також електронна доставка документів на замовлення віддалених користувачів; виконання різних за тематикою довідок та багато інших послуг, які роблять бібліотечний простір привабливим для широкого кола он-лайн користувачів та відвідувачів.

Реалізуючи культурологічну функцію Бібліотеки, Скорохатова А.В. ініціювала проведення різноманітних творчих акцій, презентацій книг, проектів, майстер-класів, що сприяли позитивному іміджу книгозбірні.

Під гаслом – «Бібліотека - відкритий простір знань, спілкування, творчості» підготовлено проект програми соціокультурної трансформації НІБУ, за якою проводились наукові, просвітницькі, освітні та виховні заходи в Клубі історичної книги.

Алла Віталіївна виступила ініціатором заключення двосторонніх угод про співробітництво з науковими і просвітницькими установами, благодійними фондами; посольствами, національно-культурними товариствами і центрами, інститутами НАН України, профільними учбовими закладами, бібліотеками, музеями та іншими установами та організаціями.

Авторитет, багаторічна праця зі збереження і популяризації історико-культурної спадщини України, вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи та професійна майстерність Алли Віталіївни Скорохатової визнані державою: вона нагороджена Почесними грамотами Міністерства культури України (1989, 2002, 2010, 2017 роки), Почесною відзнакою Міністерства культури і туризму України (2006 р.), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2008 р.). У 2009 році за самовіддану працю, вагомі досягнення у професійній діяльності, Указом Президента України їй присвоєно Почесне звання «Заслужений працівник культури України».

Заступником генерального директора з наукової роботи протягом останніх десяти років працює Смілянець Світлана Іванівна, яка спрямовує роботу книгозбірні на здійснення сучасних історико-краєзнавчих досліджень та сприяє впровадженню сучасних інформаційних технологій для забезпечення історичної науки та краєзнавства бібліографічною джерельною базою з метою сприяння розвитку краєзнавчого руху в Україні, виховання у підростаючого покоління патріотизму та любові до Батьківщини. Перебуваючи на посаді заступника генерального директора з наукової роботи вона ініціювала низку успішних бібліотечних проектів, стала справжнім подвижником наукової, міжкультурної взаємодії.

У 2014 році Смілянець С.І. було започатковано бібліотечно-культурологічний проект «Зведений краєзнавчий електронний ресурс «Історія міст і сіл України», який реалізовуватиметься за участю національних, державних та регіональних бібліотек різних систем і відомств. Цей проект сприятиме новим історичним розвідкам, культурологічним, генеалогічним, пам'яткознавчим дослідженням вчених НАНУ. Вона має численний доробок з теорії, історії, методики і практики бібліотечного краєзнавства, є автором і співавтором видань і

публікацій, серед яких методичний посібник «Краєзнавча робота в бібліотеках України». Світлана Іванівна на посаді головного бібліографа відділу історичного краєзнавства займалася науково-дослідною роботою, зокрема, вона здійснювала архівні розшуки, пов'язані з вивченням історії нашої книгозбірні. Результатом цих досліджень став «Літопис Державної історичної бібліотеки України (1939 – 2014 рр.)»

Під її керівництвом створено та підтримується власний веб-ресурс Бібліотеки та формується електронна бібліотека в ході реалізації проекту «Історична спадщина України: світовий доступ у цифровому форматі».

Смілянець С.І. добре знана не тільки серед фахівців бібліотечної галузі, але й серед спільноти краєзнавців України. За значний внесок у розвиток краєзнавчого руху, збереження національної історико-культурної спадщини – удостоєна звання «Почесний краєзнавець України».

Після виходу на заслужений відпочинок Навроцької В.Д. заступником генерального директора з управління документними ресурсами в 2012 році призначено Ірину Едуардівну Дяченко, яка до цього понад тридцять років працювала у відділах організації і зберігання фонду та комплектування фонду НІБУ.

Відповідно до Концепції розвитку Національної історичної бібліотеки України з метою подальшої інтеграції у національний і світовий культурно-інформаційний простір, нею високо професійно здійснювались заходи для підвищення ефективності використання документів загальноукраїнського депозитарію та забезпечення інтерактивного доступу до наукової інформації в галузі історії та історико-краєзнавчої діяльності. У зв'язку з відсутністю державного фінансування на поповнення фонду книгами під керівництвом Ірини Едуардівни розроблено стратегію комплектування з акцентом на використання безоплатних джерел. Проведено низку заходів з популяризації документів іноземними мовами, які супроводжувалися оглядами та відео-презентаціями.

Дяченко І.Е. активно використовує в своїй роботі сучасні форми залучення користувачів до Бібліотеки в яких читач виступає співучасником інформаційного обміну. Ірина Едуардівна очолює Раду по формуванню фонду, Експертно-оціночну комісію, Комісію по системі каталогів і картотек, Комісію з питань збереження фонду, Комісію по вилученню документів з фонду та списанню з балансу, Комісію з інвентаризації матеріальних цінностей, Комісію з інвентаризації бібліотечного фонду робота яких спрямовується на поліпшення діяльності НІБУ.

Наприкінці 2018 року в штат Бібліотеки введено посаду заступника генерального директора з питань використання нових інформаційних технологій. На цю посаду призначено Спанчак Тетяну Іонасівну, яка очолюючи відділ наукового опрацювання фонду і організації каталогів зарекомендувала себе творчою особистістю з креативним та інноваційним мисленням, відповідальним піар-менеджером.

Їй властива відкритість до змін, володіння сучасними методами інформаційного пошуку, прагнення постійно навчатися, здатність до опанування нового, спрямованість на отримання позитивного результату.

З 1979 року по теперішній час посаду ученого секретаря обіймає Циганенко Алла Миколаївна. Вона організовує роботу Вченої ради та Ради при генеральному директорові; контролює виконання прийнятих ними рішень, основних положень Концепції розвитку НІБУ, поточних планів роботи Бібліотеки. Разом із заступниками генерального директора здійснює розробку довгострокових проектів та програм розвитку НІБУ, підготовку зведених планів та звітів про діяльність книгозбірні, проводить моніторинг результатів її роботи для прийняття відповідних управлінських рішень.

Понад 35 років створює і веде архів друкованих видань, підготовлених фахівцями НІБУ.

З 1976 року керує виробничою та навчальною практикою студентів КНУКІМ, НАКККІМ, Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Київського університету імені Бориса Грінченка, інших гуманітарних ВНЗ міста Києва, здійснює інформаційну підтримку самостійної роботи студентів, сприяє підвищенню їхньої професійної компетентності.

З 2007 по 2016 рік заступником директора по адміністративно-господарській роботі був Григорій Михайлович Вільвовський, а з 2016 по теперішній час заступником генерального директора з матеріально-технічного та господарського забезпечення працює Ткаченко Сергій Петрович.

Їхня діяльність спрямовувалась на створення комфортних умов для користувачів і співробітників, забезпечення безаварійного функціонування всіх систем життєзабезпечення, дотримання нормативних умов: зберігання фонду, санітарно-гігієнічного стану будівель та інженерних комунікацій.